

Türk Kamu Yükseköğretim Kurumlarında Öğrenci Katkısı ve Öğrenim Ücretinin Ekonomik Analizi

Mustafa Umur TOSUN, Department of Public Finance, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Hacettepe University, Turkey; e-mail: utosun@hacettepe.edu.tr

The Economic Analysis of User Charge and Tuition Fee in Turkish Higher Education

Abstract

The breadth of area of influence of higher education and the dimension of the debate are carried by different disciplines. The financing of higher education in Turkey is largely met by the student contribution (user charges) / tuition fee and the state. In this study, user charges as public revenue were analysed economically. As a result of the economic analysis, it has been observed that user charges / tuition fees are unchanged even though there is an inflationary environment since the academic year of 2010-2011. Although, user charges/tuition fees needs to be calculated on basis of private benefits, it is ascertained that those who benefit higher private benefits pay less in terms of user charges/tuition fees but those who benefits less pays more in terms of user charges/tuition fees conversely. Since graduates obtain different private benefits from different higher education institutions, user charges/tuition fees should not be collected on the same amounts.

Keywords : User Charge, Tuition Fee, Higher Education Finance.

JEL Classification Codes : I22, I23, I38.

Öz

Yükseköğretimin etki alanının genişliği, tartışmaların boyutunu da farklı disiplinlere taşımaktadır. Türkiye’de yükseköğretimin finansmanı büyük ölçüde öğrenci katkıları/öğrenim ücreti ve devlet tarafından karşılanmaktadır. Çalışmada, kamu gelirleri arasında harç özelliği gösteren öğrenci katkı payları ve öğrenim ücretleri ekonomik açıdan analiz edilmiştir. Ekonomik analiz sonucunda, öğrenci katkı payı/öğrenim ücretlerinin 2010-2011 eğitim öğretim yılından bu yana enflasyonist bir ortam olmasına rağmen değişmeden aynı tespit edildiği görülmektedir. Kullanım harcı olarak tahsil edilen öğrenci katkı payı/öğrenim ücretlerinin, kişisel fayda dikkate alınarak hesaplanması gerekirken; bunun tam aksine kişisel faydası yüksek olanlardan daha az ancak kişisel faydası düşük olanlardan daha fazla tahsil edildiği tespit edilmiştir. Farklı yükseköğretim kurumlarından mezun olanların farklı kişisel faydalar elde etmeleri söz konusu olduğuna göre, bütün yükseköğretim kurumları için aynı öğrenci katkı payı/öğrenim ücreti tahsil edilmemesi gerektiği ifade edilmiştir.

Anahtar Sözcükler : Kullanım Harcı, Kullanım Ücreti, Yükseköğretimin Finansmanı.

1. Giriş

Eğitimin finansmanı, özellikle kamusal eğitimin finansmanı, toplumu yakından ilgilendiren önemli bir konu olarak iktisat yazınında yer almaktadır. Kaliteli kamusal eğitim uzunca bir süredir, ekonomilerde üretim faktörlerinin hareketliliğini (mobilité) artıran bir bileşen olarak görülmektedir (Wolf, 2002). Üretim faktörlerinin hareketliliğinin artması ise, bir yandan yoksulluğun azalmasında öte yandan da alt gelir gruplarında yer alanların kamusal eğitim nedeniyle zaman içinde üst gelir gruplarına tırmanmasında rol oynamaktadır (Berger & Fisher, 2013). Ancak son yıllarda kamusal eğitimin, özellikle yükseköğretimin, dünyada ve ülkemizde eğitim gören öğrenci sayılarındaki artışları karşılamakta gerek kalite gerekse eğitime ayrılan kaynaklar açısından zorlandığı görülmektedir (Barr, 2004). Örneğin Türkiye’de 2007 yılında 93 olan yükseköğretim kurumu sayısı 2014 yılı Nisan ayı verilerine göre 184 çıkarak ülke geneline yaygınlaşmış ve öğrenci kontenjanlarında önemli artışlar gerçekleşmiştir (Kalkınma Bakanlığı, 2015: 27-28)ı. Yine Kalkınma Bakanlığı (2014) verilerine göre, örgün öğretim açısından yükseköğretimde brüt okullaşma oranı, lisansüstü eğitim hariç, 2006 yılında %29,1 iken 2013 yılında %47,2 olmuştur. Bu noktadan hareketle yükseköğretimin finansmanı açısından önümüzdeki dönemde diğer kamu harcamaları ile arasında önemli bir rekabetin yaşanacağı açıktır.

Türkiye’de yükseköğretim kurumlarının finansmanı 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu’nda gerçekleştirilen düzenlemeler çerçevesinde yürütülmektedir. Söz konusu düzenlemeler çerçevesinde yapılacak olan değerlendirmelerin yükseköğretim kurumlarının finansmanı açısından ilerleyen dönemlere ışık tutabileceği değerlendirilmelidir. Bu noktadan hareketle çalışmanın birinci bölümünde kamusal eğitimin özellikle yükseköğretim finansmanının devletçe sağlanmasının iktisadî gerekçelerine yer verilecektir. İkinci bölümde dünyada uygulana gelen yükseköğretim kurumları finansman modelleri değerlendirildikten sonra takip eden bölümde ülkemizde yükseköğretim finansmanı açısından öğrencilerden tahsil edilen öğrenci katkı payının kamu gelirleri sınıflandırması açısından “harç” niteliği tartışma konusu edilecek ve sonuç bölümüyle çalışma sonlandırılacaktır.

2. Yükseköğretim’in Finansmanında Devlet Katkısının Niteliği

İktisat politikasının en önemli tartışma konularından bir tanesi, devletin iktisadî hayattaki yeridir. Refahın artırılması için kullanılabilir birçok politika bulunmaktadır. Örneğin devlet, kamu altyapı yatırımlarını artırarak, yükseköğretim kurumlarını ve diğer kurumları teknoloji geliştirme yönünde teşvik ederek, işgücünü eğiterek iktisadî aktörlerin refahını artırabilir. Berger ve Fisher (2013)’in bulgularına göre; iyi eğitilmiş işgücü ile yüksek ücretler arasında açık ve güçlü bir korelasyon bulunmaktadır. Bu noktadan hareketle devlet, *kaliteli* eğitime yatırım yaparak güçlü bir ekonominin temellerini atmış olabilmektedir.

¹ 184 Yükseköğretim Kurumunun mülkiyeti; 104’ü Devlet, 72’si Vakıf ve 8’i ise Vakıf Meslek Yüksekokulu şeklindedir.

Dolayısıyla eğitimin, kim ya da kimler tarafından finanse edileceği sorunu karşımıza çıkmaktadır. Soruya verilecek cevap eğitim mal/hizmetinin özellikleri ile doğrudan ilgilidir.

Bir mal ya da hizmetin kişisel (özel) mal mı, yoksa kamusal mal mı olduğunu gösteren iki temel özellik bulunmaktadır. Bunlardan birincisi söz konusu mal ya da hizmetin tüketimde rakip olup olmamasıdır. İkinci özellik ise, yine söz konusu mal/hizmetin tüketiminden dışlanmanın mümkün olup olmamasıdır (Gruber, 2007; Cullis & Jones, 2009; Hyman, 1999). Yukarıda ifade edilen özellikler açısından eğitim hizmetinin değerlendirilmesi gerekmektedir.

Rakiplik durumu, mal ya da hizmetten yararlananların tüketimlerinin kendi aralarında bir fayda kaybına yol açıp açmamasına işaret etmektedir. Başka bir deyişle, hizmetten yararlananların sayısı arttıkça birbirleri arasındaki rekabetin hizmetten elde edilen fayda açısından kayba yol açıp açmamasını ifade etmektedir. Eğitim hizmetleri açısından yapılacak bir değerlendirmede, eğitimin tüketimde rakip bir mal olduğu ifade edilmelidir (Gruber, 2007). Örneğin sınıf ölçeği arttığında öğretmen ile öğrenci arasındaki iletişim azalmakta buna paralel olarak da öğrencilerin öğretmenlerinden elde ettikleri fayda azalmaktadır.

Tüketimden dışlanma kriteri ise, hizmetten yararlananların *bedeline katlanmaksızın* hizmetten yararlanabilmelerini konu etmektedir. Tüketimden dışlanma kriterinin eğitim hizmetlerine uygulanması açısından yapılabilecek bir değerlendirmede, eğitim hizmetinin bedelini ödemeyenlerin, hizmetten dışlanabilmelerinin mümkün olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Örneğin eğitim kurumlarına okul ücreti ödenmediğinde öğrencilerin okula kayıtları yapılmayabilmektedir (Gruber, 2007). Bu noktadan hareketle eğitim, *tüketimde rakip ve tüketiminden dışlanmanın mümkün olduğu bir hizmet olarak karşımıza çıkmaktadır*. Söz konusu özelliklerin varlığında nedeniyle eğitim, kişisel (özel) mal olarak nitelendirilmektedir. Başka bir ifade ile hizmetten yararlananlar açısından eğitim hizmetleri, pazardan satın alınan meyve ve sebzeden, elektronik eşyalardan, dayanıklı tüketim malzemesi olarak sayılabilecek buzdolabı veya çamaşır makinesinden *farkı olmayan* bir maldır. *Kişisel (özel) malların finansmanı ise yine kişisel (özel) malın hizmetinden yararlananlar tarafından karşılanmaktadır*. Buraya kadar yapılan analizler açısından eğitim hizmetinin devletçe finanse edilmesinde herhangi bir iktisadî gerekçe ortaya çıkmamaktadır. Eğitim hizmetlerinin devletçe karşılanmasının herhangi bir iktisadî gerekçesi bulunmamakla birlikte literatürde eğitim hizmetlerinden sağlanan yayılan kamusal faydalar (olumlu ya da pozitif dışsallıklar) nedeniyle, eğitim hizmetlerinin devletçe finanse edilmesi gerektiği ya da en azından sübvansede edilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Zira olumlu ya da pozitif dışsallıkların varlığında piyasa mekanizması kaynakların etkin tahsisinde başarısız olmaktadır.

2.1. Eğitim Hizmetlerinde Devlet Katkısının İktisadî Gerekçeleri

Eğitim hizmetlerinden sağlanan olumlu ya da pozitif dışsallıklar² literatürde; ekonomide işgücü verimliliğinde artış, vatandaşlık bilincinin yerleştirilerek toplumsal tutkal görevinin güçlenmesi, kredi piyasalarının eğitim hizmetleri için gerekli fonları sağlamada başarısız olması, gelir dağılımının daha adil hale gelmesi olarak sıralanmaktadır.

Kamusal yarar ya da olumlu dışsallıklarından varlığında, eğitim hizmetlerinin herbir kademedeki (ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim) artışı, işgücü verimliliğinde artışa yol açabilmektedir. Verimlilikteki artış, işgücünün birim zamanda toplam üretime katkısını artırmakta böylelikle ücretinde artış meydana getirebilmektedir. Ücretlerin artışı, işgücünün refahını artırmaktadır. Bu noktada olumlu dışsallığın, işgücü ücreti ile verimlilik arasındaki kıyaslamadan kaynaklandığını ifade etmek gerekir. İşgücü verimliliğindeki artış tam olarak yükseköğretim ücretine yansımışsa bu taktirde olumlu dışsallıktan bahsetmek mümkün görünmemektedir. Ancak verimlilikteki artış tam olarak işçi ücretlerine yansımıyorsa, bu taktirde işçinin elde etmesi gerekenden daha fazlasını üretime katkı olarak sağladığı anlamına gelmektedir ki bu durumda kamusal bir kazanç da bahsetmek gerekecektir. Bununla birlikte verimlilik artışıyla birleşen ücret artışı devlete daha fazla vergi ödenmesi anlamına gelebileceğinden başka bir parasal olumlu dışsallığın (pecuniary externality) da ortaya çıkabileceğini söylemek mümkündür (Gruber, 2007).

İkinci olarak eğitim hizmetleri, özellikle ilk dört kademedeki hizmetler (okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve lise) sonucunda; vatandaşlık bilincinin yerleşmesine, demokratik anlayışın gelişmesine ve toplumu asgari müştereklerde buluşturarak *bir arada yaşama* olanaklarının artmasına yol açabilmektedir. Eğitim, suç oranlarının azaltılmasına yol açabilmektedir. Bu durum, toplumu oluşturan bireylerin refahını gerek güvenliklerinin artması gerekse de iç güvenliğe daha az kamusal kaynak ayrılması vasıtasıyla olumlu katkıda bulunabilmektedir.

Eğitimin kamu kesimi tarafından finanse edilmesinin üçüncü gerekçesini, vatandaşların çocuklarının eğitimi için gerekli kaynakları piyasadan sağlayamıyor olmaları oluşturmaktadır. Barr (2004), eğitim için kredi piyasasından borçlanamama olgusunu konut kredileri üzerinden aktarmaktadır. Konut kredilerinde olduğu gibi eğitim kredilerinin de; sabit bir vadesi, pozitif bir faiz haddi söz konusu olmalıdır. Aylık kredi geri ödemeleri, kredinin büyüklüğü, vadesi ve faiz haddine bağlı olarak sabitlenmelidir. Bu noktada konut kredileri ile eğitim için gerekli kredilerin risk değerlendirmesi açısından birkaç farklılık ortaya çıkmaktadır. Konut kredisi, eğitim için tahsis edilebilecek kredilerden beş sebeple daha az riskli bir faaliyet olarak değerlendirilmektedir.

² *Dışsallık, bir ekonomik aktörün diğer bir ekonomik aktörü faaliyetleri nedeniyle doğrudan fiyat mekanizması dışında olumlu ya da olumsuz yönde etkilemesi olarak tanımlanmaktadır.*

- (a) Konut kredilerinde konutu satın alanlar genellikle ne satın aldıklarını bilmektedirler,
- (b) Konutun yıkılma durumu olsa bile sigortalamak suretiyle söz konusu risk ortadan kaldırılabilmektedir,
- (c) Konutun reel değeri genellikle artma eğilimindedir,
- (d) Kredi geri ödemelerinde güçlüğe düşülmesi durumunda, konutun satılmak suretiyle kredi borcu kapatılabilmektedir,
- (e) Krediyeye karşılık konut teminat (ipotek) olarak gösterilebildiğinden, konut kredisi alma ihtiyacı içinde olanlar iyi koşullarda kredi alabilmektedirler.

Yukarıdaki nedenlerle kredi piyasasında konut kredisinin temin edilmesi kolaylaşmakta ya da mümkün olabilmektedir. Halbuki, eğitim özellikle de yükseköğrenim için söz konusu türden bir kredi temini güç olabilmektedir. Yükseköğretim için gerekli krediler açısından yukarıdaki kriterler için yapılabilecek bir değerlendirmede şunlar ifade edilebilmektedir.

Herşeyden önce kredi talep edenlerin ne satın aldıkları konusunda yeterli bilgiye sahip olamayabileceği ifade edilmelidir ((a) kriteri). Düşük gelir grubunda yer alan müstakbel üniversite öğrencilerinin başvurdukları bölüm ya da üniversiteden ne elde edecekleri konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları ifade edilmektedir (Barr, 2004). Bunlara ek olarak kredi talep edenler; sınavlarda başarısız olarak eğitimini tamamlayamama, yükseköğretim kurumundan mezun olunması durumunda iş bulamama ya da kredinin geri ödemesi için yeterli geliri elde edememe gibi risk ve belirsizliklerle karşı karşıyadırlar. Buraya kadar aktarılan nedenlerle beşeri sermayeye yapılacak yatırımla ilgili talep edilecek kredilerle ilgili olarak konut kredilerine bakışla önemli risk ve belirsizliklerin olduğu ve beşeri sermayeye yatırımın etkin olmayacak kadar düşük seviye gerçekleşebileceği ileri sürülebilmektedir.

Kredi arzı yönünden de risk ve belirsizlikler söz konusudur. Kredi arz edenler konut kredilerinden geri ödemenin yapılamaması durumunda konutu satmak suretiyle kredinin geri dönüşünü garanti edebilmektedirler. Yükseköğretim için gerekli olan kredilerde ise, geri ödemenin garanti edilmesini sağlayacak ipotek (mortgage) gibi bir mekanizma bulunmamaktadır. Borç verenler, yükseköğretim için kredi talebinde bulunanların risk derecelerine ilişkin bilgiye sahip olma konusunda belirsizlikler yaşamaktadır. Belirsizliklere ilişkin olarak eğitim amaçlı talep edilen kredilerin geri dönmemesi durumunda alacaklıların krediyi tahsil etmek için insanların beyinlerini satmalarının mümkün olmaması çarpıcı bir örnek olarak verilebilir. Söz konusu belirsizlikler nedeniyle yükseköğretim için talep edilen kredilere uygulanacak faiz oranı risk primli³ olabilmekte, bu durumda öğrencilerin daha pahalı, uygun olmayan koşullarda kredi temin etmeleri sonucu ortaya çıkabilmektedir. Bu

3 Yüksek riskli bir ekonomik işlem için piyasa faiz haddinin üzerinde faiz talep edilmesi veya ödenmesi.

noktadan hareketle, kredi arz edenler yükseköğretim için kredi talep edenlerden sadece teminat gösterebilecek olanlara kredi arz etme gibi bir eğilim içine girebilirler ki, bu durumda yükseköğretim için öngörülecek kredi miktarı beşeri sermayeye yatırım için gerekli etkin seviyenin altında gerçekleşebilecektir.

Eğitimin kamu kesimi tarafından finanse edilmesinin dördüncü gerekçesini, gelir dağılımının daha adil bir seviyeye getirmesi olarak ileri sürülebilmektedir. Fırsat eşitliği çerçevesinde bütün öğrencilerin yükseköğretim hizmetlerinden herhangi bir bedel ödmeden yararlanıyor olmasının özellikle alt gelir grubundaki kabiliyetli öğrencileri bir veya birkaç üst gelir grubuna zaman içinde geçiş yapmasının bir aracı olarak görülmektedir. Alt gelir gruplarında yer alanların bir üst gelir grubuna zaman içinde geçişi ise "gelir dağılımının daha adil" bir konumuna gelmesi anlamı taşımaktadır. Böylelikle gelir dağılımının daha adil hale gelmesi, yükseköğretimin finansmanının bedelsiz olması veya toplam vergi hasılatından söz konusu hizmetlerin finanse edilmesinin bir gerekçesini oluşturmaktadır. Bu noktada söz konusu argümana ilişkin olarak aykırı görüşlerin varlığına da yer vermek gerekmektedir. Barr (2004, 2005), yükseköğretim kamu kesimi tarafından finansmanı için ana kaynağın toplam kamu kaynağı olmasına rağmen hizmetten yararlanan ana grubun yüksek gelirli ailelerin çocukları olduğunu ileri sürmektedir. Barr (2004, 2005) yükseköğretim hizmetinden yararlananların ana grubunun yüksek gelirli ailelerin çocuklarından oluşmasının yükseköğretim hizmetini regresif bir yapıya soktuğunu iddia etmektedir. Benzer argümanlar; Gradstein (2003), Fernandez ve Rogerson (1995), Garcia ve Penalosa (2000) ve De Fraja (2002) tarafından da ileri sürülmektedir.

Bu noktada yükseköğretim kurumlarının finansmanı açısından ülke örneklerinin yol gösterici bir rol oynayacağı düşünülmektedir.

3. ABD ve AB Ülkelerinde Yükseköğretimin Finansmanı

Barr (2004)'e göre dünyada yükseköğretim iki model etrafında şekillenmektedir. Bunlardan birincisi, Anglo-Amerikan modelidir. Söz konusu modelde; yükseköğretim, çeşitliliğin teşvik edildiği, üretim ve finansmanının çeşitli şekillerde yapılabildiği ve kalite karşılaştırmalarının yapıldığı heterojen bir yapı olarak görülmektedir. İkinci model ise İskandinav modeli olarak adlandırılmaktadır. Söz konusu modelde ise, yükseköğretim kurumları ve programları eşit olduğu ve eşit biçimde muamele gördüğü homojen yapılar olarak ele alınmaktadır. Yine Barr (2004), söz konusu modellerden İskandinav modelinin yükseköğretimin bu kadar yaygınlaştırıldığı bir dönemde finansman açısından uygun bir yöntem olmadığını; yükseköğretimin finansmanında çeşitliliğe yer veren yapıların olması gerektiğini iddia etmektedir. Bu noktadan hareketle ABD ve AB ülkelerinde yükseköğretimin finansmanı açısından takip edilen modellerin bilinmesinin yerinde olacağı düşünülmektedir.

3.1. ABD'de Yüksek Öğretimin Finansmanı

Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'de, yükseköğretimden federe devletler sorumlu bulunmaktadır. Federe devletler, kamu ve özel yükseköğretim kurumlarına eşit şartlarda

uyguladığı iki önemli işlev üstlenmektedirler. Bunlardan birincisi çoğunluğu sübvansede edilmiş ve yine federe devlet tarafından garanti altına alınmış krediler oluşan “öğrencilere finansal destek” işlevi ile yine çoğunlukla biomedikal ve temel bilimler alanlarında sağlanan “bilimsel araştırma destekleri” işlevleridir. Johnstone (1995), federe devletlerin sistem içinde öğrencilere finansal destek işlevini de iki boyutta ele almaktadır. Bunlardan birinci boyuta göre, düşük ve orta gelir seviyesindeki ailelerin asgari öğrenim ücretini dahi karşılayamayacakları durumda hibe (devlet katkısı) ya da sübvansede edilmiş kredilerin sağlanmasıdır. İkinci olarak ise, ödeme gücü bulunan ailelerin yüksek özel yükseköğretim hizmetlerine erişimini sağlamak amacıyla minimum düzeyde sübvansede edilmiş veya hiç sübvansede edilmemiş yeterli miktarda kredi verilebilmesidir. Federe devletler ikinci durumda, bankaların ya da diğer finans kuruluşlarının verdikleri kredilere garanti sağlamaktadırlar. Sübvansede edilmiş krediler, kredi şartlarını sağlayan ailelere verilebilirken; sübvansede edilmemiş krediler için kredi şartları bulunmamaktadır. Krediler öğrenim ücretlerini ve yaşam masraflarının bütününe kapsamaktadır.

3.2. AB’de Yükseköğretimin Finansmanı⁴

Avusturya’da, yükseköğretimin finansmanı 2000 yılına kadar tamamen devlet tarafından karşılanmaktaydı. 2000 yılında yükseköğretim öğrencilerinden “öğrenci katkısı” adı altında 727 Euro katkı alınmaya başlanmıştır. Avusturya hükümeti, öğrencilere yönelik olarak doğrudan ya da dolaylı bir dizi finansal destek programı yürütmektedir. Dolaylı destekler arasında, yükseköğretimde okuyan çocuğu bulunan ailelere herhangi bir şarta bağlı olmaksızın vergi ve sigorta indirimleri sayılabilmektedir. Doğrudan destekler ise, şarta bağlı ve akademik performansa göre sağlanan destekler olarak ifade edilmekte ve öğrenim bursu, ulaşımında muafiyet ve yurtdışında çalışma destekleri olarak ifade edilebilmektedir.

Çek Cumhuriyeti’nde kamu yüksek öğretim kurumlarının, gelirleri büyük ölçüde kamu kaynaklarından sağlanmaktadır. Yükseköğretim kurumlarının diğer gelirleri arasında taşınmaz mal gelirleri, öğrencilere verilen hizmetlerden elde edilen gelirler, ek öğretim faaliyetlerinden ve Ar-Ge faaliyetlerinden elde edilen gelirler sayılabilmektedir (Pabian vd., 2006).

Fransa’da, yükseköğretim kurumları ulusal düzeyde derece veren programlar için değişimle birlikte Bakanlıklar düzeyinde belirlenen öğrenci katkısı ödemek zorundadırlar. Eğitim Bakanlığı’ndan destek almayan yükseköğretim kurumları, kendi öğrenim ücretlerini belirleyebilmektedirler. Devletten yükseköğretim desteği alan öğrenciler için, öğrenim ücretleri indirimli olarak uygulanmaktadır. Öğrencilerin, yükseköğretim kurumları için devletten finansal destek alabilmesi ebeveynlerinin yıllık gelirlerine (means tested) bağlanmış bulunmaktadır. Örneğin yıllık ebeveyn geliri 15.000 Euro’nun altında bulunan

⁴ Detaylı Bilgi için Bkz. *The International Comparative Higher Education and Finance Project* <http://gse.buffalo.edu/org/inthigheredfinance/files/Country_Profiles/North_America/United_States_of_America.pdf>, 03.07.2014.

öğrenciler herhangi bir öğrenim ücreti ödememektedirler. Bununla birlikte öğrencilerin devletten yükseköğretime ilişkin hibe alabilmesi, birtakım kriterlere bağlanmış bulunmaktadır. Ailede okuyan kardeş sayısı, evin mülkiyetin aileye ait olup olmaması, yükseköğretim kurumunun ikâmetgah bölgesinde olup olmaması ve öğrencinin yükseköğretim programının derecesi (lisans, yüksek lisans ve doktora gibi), öğrencilerin 26 yaşın altında olması bunlardan bazılarıdır (The International Comparative Higher Education and Finance Project, 2014). Hibeye başvuramayan öğrenciler için ise kredi mekanizması kurulmuş bulunmaktadır. Yükseköğretim kredileri açısından, Fransa'da da ikili bir yapı bulunmaktadır. Bunlardan birincisi Fransa Yükseköğretim Bakanlığı tarafından hibeye başvuru yapamayan öğrencilere, bir defalık verilen faizsiz kredidir (The International Comparative Higher Education and Finance Project, 2014). Diğeri ise, varlıklı ailelerin krediye kefil olarak ticari bankalardan sağladıkları kredilerdir. Bunlara ek olarak, 2008 yılından bu yana ticarî bankalar tarafından sağlanan ve devletin kredi geri dönüşünü garanti ettiği kredi mekanizması bulunmaktadır. Söz konusu kredi için bireysel garanti yerine, devlet garantisi verilmekte ve kredilerin vadesi 10 yıl olarak belirlenmiş bulunmaktadır. Söz konusu kredilerin faizleri %3,8-%4,5 arasında borç alınan bankaya göre değişmektedir.

Almanya'da, yükseköğretim kurumlarının bütçelerinin çok büyük bir bölümü kamu tarafından sağlanan kaynaklarla finanse edilmektedir. 2005 yılı öncesinde Alman eyaletlerinde öğrenim ücreti uygulaması yapılamamaktaydı. Alman Anayasa Mahkemesi'nin 2005 yılında aldığı karar ile her bir eyalet, 500 Euro'ya kadar öğrenim ücreti alabilme olanağına kavuşmuştur. Almanya'da, ailelerin çocuklarının kitap, barınma vb. ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlü olmaları nedeniyle birtakım desteklerin ailelere yollandığı gözlemlenmektedir. Bütün aileler "Kindergeld" olarak adlandırılan ve 27 yaşına kadar olan her bir çocuk için (çocuk sayısının fazla olmasıyla artan miktarda) aylık 154 Euro destek sağlanmakta ve gelir vergisi açısından da indirimlerden yararlandırılmaktadır. Yükseköğretim öğrencilerine sağlanan diğer destekler arasında, (a) Federal Eğitim ve Yetiştirme Yardımı Kanunu çerçevesinde sağlanan hibe ve krediler, (b) sübvansiyonlu krediler, (c) özel ticari banka kredileri, (d) kamu ve özel vakıfların eğitim destekleri ve (e) kısmî zamanlı çalışma sayılabilmektedir.

Hollanda'da; Eğitim, Kültür ve Bilim Bakanlığı, 30 yaşından küçük öğrencilere uygulanacak öğrenim ücreti için bir tavan belirlemektedir. Yükseköğretim kurumları; İngilizce programlar için, AB üyesi olmayan ülke vatandaşları için ve 30 yaşın üstündeki öğrenciler için öğrenim ücreti belirleyebilmektedirler. Temel olarak, Hollanda'daki tam zamanlı öğrenciler öğrenim ücretleri ile yaşam maliyetlerini karşılayacak bir hibeden yararlanabilmektedir. Söz konusu hibe, başlangıçta kredi olarak verilmekte, öğrencilerin kayıtlı olduğu program gerekliliklerini yerine getirdikçe kredi karşılıksız (geri ödemesiz) bir hal almaktadır. Söz konusu hibe, öğrencinin ebeveynlerinin yanında olması (2010 yılı için aylık 95 Euro) ile kendi başlarına yaşamaları (2010 yılında aylık 266 Euro:) durumlarında farklılaşmaktadır. Öğrenciler, ailelerinin gelirlerine bağlı olarak aylık 240 Euro'ya kadar tamamlayıcı hibe alabilmektedirler. Ayrıca öğrenciler herhangi bir koşula bağlı olmayan aylık 288 Euro'ya kadar faizli kredi alma olanağına da sahip bulunmaktadırlar. Kredilerin geri ödemesi, mezuniyeti takip eden iki yılı ödemesiz, 15 yılda gerçekleştirilmektedir. Geri

ödeme güclüğü çekenler, ödemelerin bir yıl süreyle gelirlerine bağlanmasını talep edebilmektedir⁵. Onbeş yılın ardından geriye kalan borç ise terkin edilmektedir.

Norveç'te, yükseköğretim bedavadır. Ülkede yer alan toplam üç yükseköğretim kurumu öğrenim ücreti alabilmektedir. Norveç Devlet Eğitim Kredi Fon'undan koşullara bağlı (gelir, sosyal yardım ve ekonomik varlıklara sahip olma durumuna göre) yıllık 12.500 ABD doları hibe alabilmektedirler. Ayrıca yükseköğretim öğrencilerinin hepsi, en çok sekiz yıl süreyle faizsiz kredi alabilmektedir. Krediler, öğrenci yükseköğretim aşamalarını başarı ile tamamladıkça %40'ına kadar olan bölümü hibeye yani karşılıksız verilen burs şekline dönüşmektedir.

İsveç'te, yükseköğretim öğrencilerin sosyal hizmetler için "Öğrenci Birliklerine" ödedikleri küçük bir miktarın dışında ücretsizdir. Lisans programları finansmanının, %86'sı devlet tarafından karşılanmaktadır. Yükseköğretimi finanse etmek için yardıma ihtiyacı olan bütün öğrencilerin bu amaçla merkezî hükümetten yardım alabilmelerine olanak sağlanmıştır. Söz konusu yükseköğretim yardımları, hibe ve kredilerden oluşmaktadır. Yükseköğretim yardımları için sağlanan toplam miktarın en fazla %30'u hibelerden ve geriye kalanı ise kredilerden oluşmaktadır. Toplam miktar içinde yer alan krediler enflasyona endekslenmiş bulunmaktadır. Kredi geri ödemeleri, en son alınan miktarın üzerinden en az altı ay sonra aylık ödemeler şeklinde yapılabilmektedir. Toplam ödeme süresi yirmi beş yılı aşmayacak şekilde altmış yaş olarak tespit edilmiş bulunmaktadır.

Yükseköğretimin finansmanı konusu, Birleşik Krallık'da da önemli sorun alanlarından birini oluşturmaktadır. Her ne kadar Birleşik Krallığı oluşturan ülkelerin (İngiltere, Galler, İskoçya ve Kuzey İrlanda), yükseköğretimin finansmanı konusunda farklı modeller uyguladıkları gibi bir intiba olsa da, esasında yükseköğretim finansmanı açısından büyük farklılıkların bulunduğu *söylenemez*. Birleşik Krallık'da öğrenim ücretleri, yükseköğretim kurumları tarafından belirlenmektedir. Bununla birlikte öğrenim ücretlerinin bir tavanı bulunmaktadır. Örneğin Eylül 2006'dan başlamak suretiyle yükseköğretim kurumları 3.000 £ tutarına kadar bir öğrenim ücreti belirleyebilmektedirler. Söz konusu öğrenim ücretinin öğrenciler tarafından karşılanabilmesi amacıyla gelire bağlı kredi sistemi oluşturulmuştur. Kredi sistemi, vergi sistemiyle ilişkilendirilmiş ve mezuniyetten sonra yıllık 15.000 £ üstünde gelir elde edilmesiyle başlayan geri ödemeler şeklinde tasarlanmıştır. Öğrencilere sağlanan yükseköğretim kredilerinin, faiz oranı enflasyonla ilişkilendirilmiştir. Geri ödemeler, öğrencilerin çalışmaya başlamaları ile birlikte vergi sistemi üzerinden işverenlerinin maaşlarından kesintileri ile gerçekleştirilmektedir. Geri ödemeye başlamasını takip eden yirmi beş yıl içinde tahsil edilemeyen tutarlar terkin edilmektedir.

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı gibi, ABD ve AB'de yükseköğretimin finansmanı konusunda yerleşik tek bir modelden bahsetmek mümkün görünmemektedir.

⁵ Bu durumda geri ödeme miktarı sıfıra kadar inebilmektedir.

Her ülke kendi koşulları içinde bir model oluşturmuş görünmektedir. Türkiye’de kendine özgü modeli ile diğer ülkeler arasındaki yerini almaktadır.

4. Türk Yükseköğretiminde Tahsil Edilen Öğrenci Katkısı/Öğrenim Ücretinin Kamu Geliri Olarak Niteliği

Türk Yükseköğretiminde tahsil edilen öğrenci katkısı/öğrenim ücretinin kamu gelirleri arasındaki niteliğini tespit etmeden önce, genel olarak söz konusu gelirleri tanımlamanın uygun olabileceği değerlendirilmektedir. Kamu gelirleri içinde öğrenci katkısı/öğrenim ücreti, “harçlar” başlığı altında değerlendirilmektedir.

4.1. Harçlar ve Türleri

Literatürde harçların, kullanıcı ücretlerinin (user charge), birbirinden ayrılan dört türünden bahsetmek mümkündür (CBO, 1993). Bunlar sırasıyla, kullanım harcı (user fees), düzenleyici harçlar (regulatory fees), tahsisli vergiler (beneficiary based taxes) ve sorumluluk esaslı vergilerdir (liability based taxes).

Kullanıcı harçları; devletin sunduğu mal ve hizmetleri gönüllü olarak kullanan kişiler tarafından ödenen ve genellikle toplumun geri kalanı tarafından katkı sağlanmayan ödemelerdir. Yararlanma dercesine göre salınmaktadırlar. Kullanıcı harcı, devletin cebir gücünden ayrı olarak özel sektör tarafından sunulan mal ve hizmetler karşılığı tahsil edilen tutarlardan farkı bulunmamaktadır. Doğal kaynaklar, kanal, köprü, otoyol geçiş ücreti, kiralama ve kiraya vermekten elde edilen gelirler, millî parklara giriş, posta hizmetleri, izinler (resimler) ile kolluk gücü programları kapsamında tahsil edilen lisanslar buna örnek olarak verilebilmektedir.

Düzenleyici harçlar, devletin belirli bir faaliyet ya da iş kolunu *düzenlemek (regülasyon)* amacıyla tahsil ettiği harçlardır. Yargı hizmetleri (yargı harcı), göç, pasaport, konsolosluk harçları, gümrük harcı, test ve muayene harçları, patent, ticarî marka, telif, kayıt gibi harçlar bu sınıflandırmaya verilebilecek örnekleri oluşturmaktadır. Genel olarak söz konusu tutarlar, geleneksel olarak devlet tarafından yarar veya yükümlülük esasına göre tahsil edilen *nadiren* özel sektörün yerine getirdiği işlevler nedeniyle alınmaktadır. Düzenleyici harçlar devletin devlet olma hasabıyla tahsil ettiği tutarlar olup, vergi ve benzeri malî yükümlülük salma ve ticareti düzenleme hakkından kaynaklanmaktadır. Örneğin devlet, belirli bir endüstriye yönelik güvenlik standartları belirlemiş olsun. Firmalar da, standartlara uyumunu garanti altına almak için gerçekleştirdiği denetimlerin maliyetini karşılamakla yükümlü tutulmuş olsun. Bu duruma firma açısından bakıldığında, denetim faaliyetinin maliyetine katlanan firmaların bundan daha az faydalandıkları noktasından hareketle ödenen tutarlar, harçtan daha çok bir vergiye benzeyecektir. Devlet açısından ise, firmaların çevreyi kirleterek topluma yüklediği veya yüklenme ihtimali olan bir faaliyetin tazmini gerçekleşmiş olacaktır. Bu noktadan hareketle düzenleyici harçlar durumda düzenleyici işlemde kimin, ne kadar faydalandığı hususu tartışmalı bir hâl alabilmektedir.

Yararlanıcı esaslı vergiler, yarar esasına göre devlet tarafından sunulan mal ve hizmetlerle değişen derecelere ilintili olarak salınan vergilerdir. Kullanım harçlarına benzemekte ve belirli bir amaca hizmet edebilmektedir. Belirli bir amaca yönelik olarak tahsis fonlar, yararlananlarla doğrudan veya dolaylı olarak bir fayda sağlamaktadır. Örneğin mesafeyi dikkate alarak belirlenen otoyol geçiş ücreti Karayolları Genel Müdürlüğü tarafından yolların bakım ve onarımı ile yol güvenliği ve trafik kontrolleri için harcanmaktadır. Yarar esasına dayanan tahsisli vergiler ile harçlar arasında sadece yapısal anlamda değil ancak mal ve hizmet sunumundan elde edilen yarar ile ödenen miktarın illiyet derecesi açısından farklar bulunmaktadır. Başka bir deyişle, vergiler belirli bir oran ya da oranlarla salınırken, yararlanıcı esaslı vergilerin aksine, kullanım nedeniyle oluşan maliyetle ilişkisi hemem hemen hiç bulunmamaktadır.

Sorumluluk esaslı vergiler ise, bir tehlikenin bertaraf edilmesi veya yararlanmaların tazmini noktasında salınan vergilerdir. Literatürde Pigocu vergi olarak nitelendirilen ve kirlilik düzeyini optimal düzeye çekmek için üretilen her birim üzerinden alınan maktu vergiler yükümlülük esaslı vergilerdir. Ham petrolün satışı üzerinden alınan vergiler gibi örnek olarak ifade edilebilir. Devletin yukarıda ifade edilen harç ve vergileri hangi gücü kullanarak tahsil ettiğinin de değerlendirilmesi yerinde olacaktır.

Genel olarak devletin, “kolluk gücü” (regülasyon) ve “vergilendirme gücü” olarak iki gücünden bahsetmek mümkündür. Bunlardan “kolluk gücünün”, devletin düzenleme cinsinden müdahalelerine (regülasyon); “vergilendirme gücünün” ise hasılat yaratmaya yönelik olduğu söylenebilir. Her ne kadar vergilendirmenin hasılat yaratımının dışında da işlevleri olduğu kabul edilse de, temel olarak kamu harcamalarının yapılabilmesi için hasılat yaratma amacının ön plânda olduğunun ifade edilmesi gerekmektedir. Söz konusu temel iki gücün bazen birbiriyle iç içe geçtiği durumlar da söz konusu olabilmektedir. Harcama üzerinden alınan vergiler, hem hasılat yaratma hem de tüketimin kısılması şeklinde düzenleme cinsinden müdahaleye (regülasyon) konu olabilmektedir. Örneğin tütün ve alkollü içecekler üzerinden alınan vergilerde, hem hasılat yaratma hem de düzenleme cinsinden müdahale etme başka bir deyişle kolluk gücü kullanılıyor olması gibi (Seligman, 1931).

Finansal açıdan kamu gelirinin; kolluk gücü mü yoksa vergilendirme gücünün kullanılarak mı alınmasından daha çok, temel olarak kişisel kazanç ya da fayda nedeniyle mi yoksa ortak kazanç ya da fayda nedeniyle mi tahsil edildiği ayırımı önemli olmaktadır (Seligman, 1931: 406). Başka bir deyişle, kamu gelirleri açısından yapılacak bir ayırımda, kolluk gücü mü vergilendirme gücü mü yerine katkı payı (harç) mı yoksa vergi mi ayırımı ön plâna çıkmaktadır.

Seligman (1931:407) aktardığına göre, harçlar ile vergiler arasındaki farklar tartışması A. Smith’e kadar uzanmaktadır. A. Smith (1869)’e göre; birtakım harcamaların faydalarından toplum geneli yararlanmaktadır. Böyle durumlarda mantıksal olarak harcamalar genel olarak toplumu oluşturan bireylerin ödeme güçleri nispetindeki katkıları ile karşılanmalıdır. Öte yandan kişilerin belirli bir harcamaya sebep oldukları ve söz konusu harcamalardan o anda yararlananların bulunduğu durumlarda, harcamaların faydalananlar

tarafından karşılanması gerektiği belirtilmektedir. A. Smith'in belirli katkı ile genel katkı ayırımı harç ve vergiler ayırımından başka birşey olarak görünmemektedir.

Yine Seligman (1931: 407), bir kamu hizmeti karşılığı devletin cebr gücüne dayalı olarak tahsil edilen harçların vergilerden birkaç noktada ayrıldığını belirtmektedir. Bunlardan birincisine göre; vergiler, genel bir yükün parçası olarak salınırken, harçlar özel bir faydanın karşılığı olarak değerlendirilmektedir. Vergilerin matrahını kişilerin ödeme gücü oluştururken, harçlar için kişilerin elde ettiği özel faydalar matrahı oluşturmaktadır. Harçlar için ödeme belirli bir avantaj ya da faydaya ilişkin olarak yapılmaktayken, vergilendirme durumunda devletin faaliyeti nedeniyle belirli kişilere has bir fayda ortaya çıksa dahi *söz konusu fayda tamamen tesadüfi bir durumu ifade etmektedir*. Harçlar ile vergiler arasındaki ikinci fark, harçların genellikle kamu hizmetinin maliyetini aşmayacak şekilde kişilerden tahsil edilmesidir. Bazı durumlarda, örneğin izin verme gibi, harç maliyeti aşılabile de genellikle harçların maliyetin altında belirlendiği ifade edilmelidir. Üçüncü fark olarak, harçlar karşılığında devletin belirli bir kamu hizmeti sunumu söz konusu iken, vergilendirmede özel bir kamu hizmeti sunumu bulunmamaktadır. Kamu hizmet sunumunda karşılıklık bazen bir işin yapılması için izin verilmesinden, su ya da kanalizasyon hizmeti sunulmasına kadar geniş bir yelpazede ortaya çıkabilmektedir. Amerikan Yüksek Mahkemesi (Supreme Court) de, kararları ile kullanım harcının tespitinde üç kriter belirlemiştir. Birinci kriter, harç alınma koşulu (taking clause) olarak kullanım harcının (user fee) harç ödeyicisinin elde ettiği yararın maliyetine adil bir biçimde ve yakın bir tutarda katılması, bu maliyeti karşılama amacıyla alınması gerektiği yönündedir. Ancak her zaman bu şart tam olarak yerine getirilememektedir. İkinci kriter, ticaret koşuludur (commerce clause). Bu şart daha çok alınan harç ile kullanım miktarı arasında adil bir yakınlık bulunması, harcın eyaletler arası ticarete karşı ayrımcılık yapmaması, elde edilen *yararı aşan düzeyde bir harç alınmaması gerektiğini* ifade eder. Üçüncüsü, ihracat koşulu (export clause) olup sözde bir vergi eğer ihraç edilen malın değeri, ebatları gibi ölçümlenebilen bir değişkene bağlı olarak belirlemiyor ve devletin üstlendiği maliyetleri karşılamak için gerekli miktardan fazla değilse bu durumda harç olarak değerlendirilmesinin mümkün olduğu şeklindedir (Cummings, 2011).

Seligman (1931)'a benzer olarak Amerikan Kongresi Bütçe Ofisi (CBO) (1993), harçların vergilerden doğası ve işlevleri bakımından ayrıldığını ifade etmektedir. Katılım payları, katılım ücretleri veya harçlar firmaların veya bireylerin faydalarına dayanmakta ve topluma veya toplumun kaynaklarına yüklediği maliyetin bir bölümünü veya tamamını karşılamaktadır. Geniş tabanlı vergiler ise, örneğin gelir vergileri, kişilerin kamu hizmetleri veya kaynaklarının *doğrudan* kullanımı ile çok az bağlantılı olduğu ifade edilmektedir. CBO (1993)'ya göre; ekonomik açıdan harçlar iki amaca hizmet etmektedir. Bunlardan birincisi, kamu hizmetinden elde edilen faydalar nispetinde kaynakların tahsis edilmesiyken; ikincisi kamu hizmetinden elde edilen faydalar nispetinde maliyetin dağıtılmasıdır. Birçok kamu hizmetinin genel vergilerle finansmanı akılcıyken; alt gelir gruplarının yararlandığı programlarda, örneğin eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması gibi, harçların kullanımının uygunsuz olacağı söylenilebilir (CBO, 1993). *Bununla birlikte harçlar ile vergiler arasındaki farkın derecesini, salınan harç ile elde edilen faydanın doğrudan ilişkisi tayin etmektedir*. Başka bir deyişle, harç ile elde edilen fayda arasındaki korelasyon ön plâna

çıkılmaktadır. Örneğin harç ile elde edilen fayda arasındaki korelasyon tama yaklaştıkça, harçlar kamu hizmetinin fiyatı haline dönüşmektedir⁶. Bu noktada politik sürecin söz konusu korelasyonun tayininde önemli bir rol oynadığını da ifade etmek gerekecektir.

Özetlemek gerekirse harçlar ile vergiler arasında; a) kamu hizmetinin faydaları açısından ölçülebilirlik ve hizmetin maliyeti açısından oransallık, b) maliyetin belirli bir parçası ya da tamamı olması açısından ve c) belirli kişilere has kamu hizmeti faydalarının bulunması farklar olarak sıralanabilmektedir.

4.2. Türkiye’de Yükseköğretimin Finansmanı

Türk yükseköğretim sistemi, kamu ve vakıf üniversitelerinin birlikte faaliyette bulunduğu bir yapı arz etmektedir. Her iki yükseköğretim kurumu grubunun finansman şekilleri birbirlerinden farklılık göstermektedir. Buna göre, vakıf üniversitelerinde öğrenim ücreti yükseköğretim kurumunun mütevelli heyeti tarafından belirlenmektedir. Yine vakıf üniversitesi öğrencilerinin yaşama masrafları (barınma, kitap, ulaşım vb.) kural olarak, aileleri tarafından karşılanmaktadır. Bununla birlikte kamu yükseköğretim kurumlarında finansman modeli olarak vakıf üniversitelerinden farklı bir yol tercih edilmiş bulunmaktadır.

Türk kamu yükseköğretim kurumlarında finansman modeli devlet katkısı ve öğrenci katkısı olarak ikiye ayrılmaktadır. Yükseköğretim Kurulu (YÖK), her yıl fakülteler itibariyle carî hizmet maliyeti hesaplamaktadır. 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu’nun 46. maddesine göre; *“Yükseköğretim kurumlarında, öğrenci başına düşen cari hizmet maliyetleri, yükseköğretim programlarının özellikleri göz önüne alınarak Yükseköğretim Kurulunca (YÖK) hesaplanır. Öğrencilerden her bir dönem için birinci öğretimde öğrenci katkı payı, ikinci öğretim ve uzaktan öğretimde ise öğrenim ücreti alınır. Yabancı uyruklu öğrencilerden, birinci veya ikinci öğretim ayırımı yapılmaksızın, her bir dönem için öğrenim ücreti alınır. Devlet tarafından karşılanacak kısım ile birinci öğretim, ikinci öğretim, açık ve uzaktan öğretim öğrencileri tarafından karşılanacak öğrenci katkı payı veya öğrenim ücretleri, öğrenci başına düşen cari hizmet maliyetleri göz önünde bulundurularak belirlenir. Cari hizmet maliyetinin öğrenciler tarafından karşılanacak kısmı dışında kalan miktarı, Devlet tarafından karşılanır. Devletçe karşılanan kısım cari hizmet maliyetinin yarısından az olamaz”*. Ayrıca söz konusu maddede *“Birinci öğretim, ikinci öğretim, açık ve uzaktan öğretim için Yükseköğretim Kurulu tarafından hesaplanan cari hizmet*

6 Harçların, yararlanan hizmetin karşılığı olduğu görüşü yargı içtihatlarında da egemendir. Harç, kişilerin özel olarak, kamu kurumları ve hizmetlerinden yararlanmaları karşılığında yaptıkları ödemelerdir (Anayasa Mahkemesi’nin 16.09.1998 tarih ve E.1997/62, K.1998/52 sayılı kararı). Harç, kamu hizmetinden yararlananların bu hizmetler dolayısıyla hizmetin maliyetine bir ölçüde katılmak üzere ödedikleri meblağdır. İdarece yapılan belirlenmiş bir hizmet sonucu, kamu hizmetinden yararlanma karşılığı olarak bu hizmetten yararlananlar tarafından ödenmesi gereken kamu geliri niteliği taşımaktadır (Danıştay 9. Dairesi’nin 15/10/2008 tarih ve E.2008/278, K.2008/4607 sayılı kararı). Harç, kamu kurum ve kuruluşlarının sunduğu hizmetten yararlananlardan, bu yararlanmaları karşılığı alınan bedeldir (Anayasa Mahkemesi’nin 20/10/2011 tarih ve E.2011/54, K.2011/142 sayılı kararı).

maliyetlerinin Devlet tarafından karşılanacak kısmı, öğrenciler tarafından karşılanacak katkı payları ve öğrenim ücretleri ile uygulamaya ilişkin usul ve esaslar, *her yıl haziran ayı sonuna kadar Maliye Bakanlığı ile Yükseköğretim Kurulunun görüşü ve Milli Eğitim Bakanlığının önerisi üzerine Bakanlar Kurulunca belirlenir*. Öğrenci katkı payı veya öğrenim ücretinden muaf tutulacaklar ile yabancı uyruklu öğrencilerden alınacak asgari öğrenim ücretlerinin tutarı Bakanlar Kurulu kararıyla belirlenir" denilmek suretiyle öğrenci katkı payı ve öğrenim ücretlerinin belirlenme yetkisi de tanımlanmıştır. Ancak ikinci öğretimde alınacak öğrenim ücreti, öğrenci cari hizmet maliyetinin yarısından az olamaz. İkinci öğretimde alınacak ücretlerin Bakanlar Kurulunca belirlenecek miktarı öğrencilerin başta beslenme olmak üzere barınma, sağlık, spor, kültür ve diğer sosyal hizmetlerinde kullanılır. Bu noktadan hareketle Türk Yükseköğretim Kurumlarının öz gelir olarak ifade edilen öğrenci katkı payı/ devlet katkısı; öğrenci ücreti/devlet katkısı ile finanse edildiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Öte yandan yine 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 46/g maddesi uyarınca ödeme güclüğü bulunan birinci öğretim öğrencilerinin ödemesi gereken katkı payının tamamının, talepleri halinde Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumunca katkı kredisi olarak verilebileceği hükmü uyarınca, bazı ülke uygulamalarında olduğu gibi, yükseköğretim hizmetinin devlet tarafından sağlanan kredilerle finansmanı yönteminin de benimsenmiş olduğunun hatırlatılmasında fayda görülmektedir.

Bu noktadan hareketle, yukarıda harçlar ve türleri ile vergiler arasındaki farklar bölümlerinde ifade edildiği gibi, Türk Yükseköğretim Kurumlarında kanuna dayalı olarak tahsil edilen öğrenci katkı payı/ öğrenim ücretinin *kullanım harcı* kategorisinde değerlendirilmesi gerektiği ileri sürülebilmektedir. Böylelikle Türk Yükseköğretim Sisteminde tahsil edilen öğrenci katkı payı/öğrenim ücreti tutarlarını; faydalarının ölçülebilirliği ve oransallığı, maliyetin bir kısmı ya da tamamını kapsıyacak şekilde tahsil edilmesi ve kişilere has özel faydalarının olması özelliklerini bünyesinde barındırıyor olması gerekmektedir. Söz konusu üç özellik olarak ifade edilen kişilere özgü faydalarının olması arasında, öğrencilerin, yüksek gelir elde etmeleri, toplumda saygınlık kazanmaları, kendine güven, çevre bilincinin oluşması, mesleki dayanışma vs. sayılabilmektedir. Kişisel faydanın ölçülmesi ile maliyetin bir kısmına ya da tamamına katlanılıyor olması ise, Türk Yükseköğretim Sistemi açısından tartışmalı görünmektedir.

Devletin sunduğu kamu yükseköğretim hizmetinin kişilere sağladığı parasal fayda olarak, lise mezunu olarak işgücü piyasasında elde edilen gelir ile yükseköğretim kurumu mezuniyeti sonrasında işgücü piyasasında elde edilen gelirler arasındaki fark gösterilebilir. Türkiye'de lise mezunu ve üniversite mezunu gelir farklılıklarına ilişkin istatistikler⁷, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından 2006, 2010 ve 2014 yıllarına ilişkin olarak yayımlanmıştır.

7 TÜİK Kazanç Yapısı Araştırması (2006, 2010, 2014).

Aşağıda yer alan Tablo 1'de 2006, 2010 ve 2014 yıllarında, Türkiye'de eğitim durumuna göre ortalama yıllık kazançlar gösterilmektedir. Yüksekokul ve üstü eğitim alanların, 2006, 2010 ve 2014 yıllarında, lise mezunlarına göre *yıllık ortalama bir kattan fazla gelir elde ettikleri* gözlemlenmektedir. Söz konusu kazancın çalışma hayatı boyunca devam edeceği düşünüldüğünde yüksekokul ve üstü eğitim alanların kazançlarının lise mezunlarına kıyasla önemli miktarda fazla olduğu ve kişisel kazanç bakımından önemli kazanımlarının bulunduğu ifade edilebilir. Lise mezunları ile yüksekokul ve üstü mezunları arasında düzensiz ödemeler bakımından da fark olduğu görülmektedir. Ücretin unsurları bakımından yapılacak bir değerlendirmede, lise mezunları ile yüksekokul ve üstü mezunları arasında düzensiz ödemelerde farkın olduğu görülmektedir. Düzensiz ödemelerin ise, kâr payı ve prim gibi görece yüksek sayılabilecek ödemelerden oluştuğu da ifade edilmelidir⁸.

Tablo: 1
Türkiye'de Eğitim Durumuna Göre Ortalama Yıllık Kazanç (2006, 2010, 2014)

Eğitim Durumu	Yıllık Ortalama Brüt Kazanç (TL)			Kazancı Oluşturan Ödemeler (%)											
				Temel Ücret Ödemeleri			Düzenli Ödemeler			Düzensiz Ödemeler			Aynı Ödemeler		
Yıl	2006	2010	2014	2006	2010	2014	2006	2010	2014	2006	2010	2014	2006	2010	2014
Toplam															
Toplam	14 252	19 694	27 830	82,0	83,4	86,0	8,9	7,4	7,5	6,7	6,4	4,9	2,4	2,8	1,5
İlkokul ve altı	9 676	13 099	18 602	84,9	86,4	89,5	8,6	7,0	6,9	4,2	3,2	2,3	2,3	3,3	1,2
İlköğretim ve Ortaokul	9 640	13 043	18 476	85,3	86,9	89,8	8,1	6,6	7,0	4,1	3,3	2,0	2,4	3,2	1,3
Lise	11 802	16 414	21 222	83,9	85,0	87,8	8,2	7,1	7,4	5,2	5,1	3,1	2,7	2,8	1,7
Yüksekokul ve üstü	27 310	35 383	51 405	81,8	82,9	84,3	7,2	6,1	6,6	9,1	9,0	7,5	1,8	2,1	1,6

Düzensiz ödemelerde de, yüksekokul ve üstü mezunların lise mezunlarına göre *yıllık ortalama bir kata yakın daha fazla kişisel yarar* elde ettikleri görülmektedir.

⁸ Kazanç İstatistikleri Metaverisi, <http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=1008>, 15.11.2016.

Tablo: 2
2008-2014 Örgün Öğretim ve Açık Öğretim Cari Hizmet Maliyeti ve Öğrenci Katkı Payları

Eğitim-Öğretim Dönem	2008-2009		2009-2010		2010-2011		2011-2012		2012-2013		2013-2014	
	CHM	ÖKP	CHM	ÖKP	CHM	ÖKP	CHM	ÖKP	CHM	ÖKP	CHM	ÖKP
Cari Hizmet Maliyeti / Öğrenci Katkı Payı	14.393	547	15.544	591	15.544	591	15.544	591	15.544	591	15.544	591
Tıp Fakültesi	5.192	457	5.607	494	5.607	494	5.607	494	5.607	494	5.607	494
Dış Hekimliği Fakültesi Eczacılık Fakültesi	3.951	357	4.267	386	4.267	386	4.267	386	4.267	386	4.267	386
Veterinerlik Fakültesi	3.951	357	4.267	386	4.267	386	4.267	386	4.267	386	4.267	386
Tıbbi Biyolojik Bil. Prog. Fizik Tedavi ve Reh. Prog	3.951	260	4.267	282	4.267	282	4.267	282	4.267	282	4.267	282
Teknik Eğitim Fakültesi	2.124	260	2.294	282	2.294	282	2.294	282	2.294	282	2.294	282
İTÜ İşletme Fakültesi Müh.	2.596	372	2.804	402	2.804	402	2.804	402	2.804	402	2.804	402
Mühendislik Fakültesi Mimarlık Fakültesi MÜH-Mimarlık Fak. Mühendislik ve Tekn. Fak. İnşaat Fak. Makina Fak. Maden Fak. Elektrik-Elektronik Fak. Kimya Metalurji Fak. Uçak ve Uzay Bil. Fak. Ziraat Fak Orman Fak.	2.831	358	3.057	387	3.057	387	3.057	387	3.057	387	3.057	387
Gemi İnşaat ve Deniz Bil. Fak. Deniz Bilimleri Fak. Su Ürünleri Fak. Denizcilik Fak. Sanat ve Tasarım Fak. Güzel Sanatlar Fak.	3.563	293	3.848	316	3.848	316	3.848	316	3.848	316	3.848	316
Fen Fak. Fen-Edebiyat Fak.	2.372	263	2.562	284	2.562	284	2.562	284	2.562	284	2.562	284
Hukuk Fak. İktisat Fak. İşletme Fak. Siyasal Bilgiler Fak. İktisadi ve İdari Bilimler Fak.	2.139	290	2.310	313	2.310	313	2.310	313	2.310	313	2.310	313
Dil Tarih ve Coğrafya Fak. İlahiyat Fak. Eğitim Fak. Mesleki Eğitim Sağlık Eğitim Fakültesi Endüstriyel San. Eğitim Fak. Ticaret Turizm Eğt. Fak. Mesleki Yaygın Eğit. Fak. Eğitim Bilimleri Edebiyat Fak.	1.901	263	2.053	284	2.053	284	2.053	284	2.053	284	2.053	284
Fen Edebiyat Fak. İletişim Bil. Fak. İletişim Fak.	1.781	263	1.923	284	1.923	284	1.923	284	1.923	284	1.923	284
Açıköğretim Fak.	183	66	198	71	198	71	198	71	198	71	198	71

Kaynak: Yılı Bakanlar Kurulu Kararları Ek-1 (A) 'da yer alan verilerden derlenmiştir.

Tablo 2'de 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 46. Maddesine göre belirlenmesi gereken cari hizmet maliyeti ile öğrenci katkı payları sunulmaktadır. YÖK ve Maliye Bakanlığı'nın uygun görüşü, Millî Eğitim Bakanlığı'nın önerisi ile Bakanlar Kurulu tarafından belirlenen öğrenci katkı paylarının, kamu gelirleri içinde *kullanım harcı sınıflandırması içindeki kamu gelirlerinin niteliklerini bünyesinde barındırıyor olması beklenmektedir*. Tablo 2'den anlaşılabilir olduğu gibi, kullanım harçları (öğrenci katkı payları) 2009-2010 eğitim öğretim döneminden itibaren aynı miktarlarda belirlenmektedir. Öğrencilerin cari hizmet maliyetine katılım oranlarının da aynı dönemde değişmeden aynı kaldığı görülmektedir. Örneğin Tıp Fakültelerinde öğrencilerin cari hizmet maliyetinin %3,8'ine katkı sağlamaları öngörülmürken, hukuk ve iktisadî ve idarî bilimler fakültelerinde %13,6 oranında katkı yapmaları öngörülmektedir. Bununla birlikte, 2012-2013 Eğitim Öğretim yılından başlamak üzere, "Öğrenci Katkı Paylarının Devletçe Karşılanmasına İlişkin Uygulama Usul ve Esasları Çerçevesinde" öğrencilerin katkıları hukuken varlığı sürdürmekle birlikte tamamı devletçe karşılanmaya başlanmıştır. *Başka bir deyişle, 2012-2013 Eğitim Öğretim yılından itibaren normal süresinde öğrenimine devam eden ve yeni kayıt yaptıran birinci öğretim ve açık öğretim öğrencilerinin öğrenci katkı payı tutarları devlet tarafından karşılanmaktadır*. Söz konusu kullanım harçları bağlamında yapılacak bir değerlendirmede, mezuniyetlerini takiben kişisel fayda (gelir elde etme, toplumda saygınlık vs.) bakımından en avantajlı grubun (hekimler), en düşük oranda katkı sağlaması öngörülmüştür. Tablo 2'de en düşük kişisel kazançta sahip grubun (Açık Öğretim

Öğrencileri) ise %36,11 ile en yüksek oranda katkıyı sağlayan öğrenci grubu olarak öngörüldüğü anlaşılmaktadır.

Tablo: 3
2008-2014 İkinci Öğretim Cari Hizmet Maliyeti ve Öğrenci Ücretleri

Eğitim-Öğretim Dönem	2008-2009		2009-2010		2010-2011		2011-2012		2012-2013		2013-2014	
	CHM	ÖKP	CHM	ÖKP	CHM	ÖKP	CHM	ÖKP	CHM	ÖKP	CHM	ÖKP
Tıp Fakültesi												
Dış Hekimliği Fakültesi Eczacılık Fakültesi												
Veterinerlik Fakültesi	3.951	1.976	4.267	2.134	4.267	2.134	4.267	2.134	4.267	2.134	2.134	1.067
Tabii Biyolojik Bil. Prog. Fizik Tedavi ve Reh. Prog	3.951	1.976	4.267	2.134	4.267	2.134	4.267	2.134	4.267	2.134	2.134	1.067
Teknik Eğitim Fakültesi	2.124	1.062	2.294	1.147	2.294	1.147	2.294	1.147	2.294	1.147	1.147	574
İTÜ İşletme Fakültesi Müh.												
Mühendislik Fakültesi Mimarlık Fakültesi MÜH-Mimarlık Fak. Mühendislik ve Tekn. Fak. İnşaat Fak. Makina Fak. Maden Fak. Elektrik-Elektronik Fak. Kimya Metalurji Fak. Uçak ve Uzay Bil. Fak. Ziraat Fak Orman Fak.	2.831	1.416	3.057	1.529	3.057	1.529	3.057	1.529	3.057	1.529	1.529	764
Gemi İnşaat ve Deniz Bil. Fak. Deniz Bilimleri Fak. Su Ürünleri Fak. Denizcilik Fak. Sanat ve Tasarım Fak. Güzel Sanatlar Fak.	3.563	1.782	3.848	1.924	3.848	1.924	3.848	1.924	3.848	1.924	1.924	962
Fen Fak. Fen-Edebiyat Fak.	2.372	1.186	2.562	1.281	2.562	1.281	2.562	1.281	2.562	1.281	1.281	641
Hukuk Fak. İktisat Fak. İşletme Fak. Siyasal Bilgiler Fak. İktisadi ve İdari Bilimler Fak.	2.139	1.070	2.310	1.155	2.310	1.155	2.310	1.155	2.310	1.155	1.155	578
Dil Tarih ve Coğrafya Fak. İlahiyat Fak. Eğitim Fak. Mesleki Eğitim Sağlık Eğitim Fakültesi Endüstriyel San. Eğitim Fak. Ticaret Turizm Eğt. Fak. Mesleki Yaygın Eğit. Fak. Eğitim Bilimleri Edebiyat Fak.	1.901	951	2.053	1.027	2.053	1.027	2.053	1.027	2.053	1.027	1.027	513
Fen Edebiyat Fak. İletişim Bil. Fak. İletişim Fak.	1.781	891	1.923	962	1.923	962	1.923	962	1.923	962	962	481
Açıköğretim Fak.												

Kaynak: Yılı Bakanlar Kurulu Kararlarında Ek-1 (A) 'da yer alan verilerden derlenmiştir.

Tablo 3'de ikinci öğretim kapsamındaki öğrenciler için carî hizmet maliyeti ve öğrenim ücreti tutarları sunulmaktadır. Tablo 3'den de görülebileceği gibi, örgün öğretim için tespit edilen carî hizmet maliyetleri ikinci öğretim kapsamındaki öğrenciler için de geçerlidir. Yine birinci öğretimde olduğu gibi, 2009-2010 eğitim-öğretim yılından bu yana carî hizmet maliyeti ve öğrenim ücretlerinde bir değişim söz konusu değildir. İkinci öğretim kapsamındaki öğrencilerden, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu 46.maddesine uygun biçimde, belirlenen carî hizmet maliyetinin tam yarısı tahsil edilmektedir. *Birinci veya örgün öğretimden farklı olarak ikinci öğretim kapsamındaki öğrenciler, istisnaları olmakla birlikte, öğrenim ücretlerini kendileri karşılamaktadırlar. Öğrencilerin kişisel kazançları (gelir artışı, toplumsal saygınlık vs.) açısından yapılacak bir değerlendirmede, birinci öğretime nispetle daha az kişisel kazanç elde edebilmelerine rağmen daha yüksek kullanım harcı ödedikleri görülmektedir.*

5. Sonuç

Yükseköğretim hizmetinin finansmanı, dünyada ve ülkemizde toplumun tüm kesimleri açısından tartışmalı alanlardan biridir. Yükseköğretim, eğitim kademeleri arasında meslekî kazanımların ön plânda olduğu ve iktisat teorisinde yerini bulan yayılan faydalar ya da olumlu dışsallıkların diğer eğitim kademelerine göre en az olduğu eğitim kademesidir. Yükseköğretim, mal ve hizmet türleri açısından tüketiminden dışlanma ile tüketimde rakip

olma özelliklerini bünyesinde barındıran kişisel (özel) bir hizmet konumundadır. Dolayısıyla yükseköğretim hizmetinin fiyatlandırılması ve fayda sağlayan öğrencilerin hizmetin maliyetine katılabilmesi mümkündür. Ancak dünyanın belirli bölgelerinde ve ülkemizde, gerek sosyolojik gerek hukukî gerekse politik gerekçelerle yükseköğretim hizmetinin fiyatlandırılmadığı, fiyatlandırılrsa dahi sübvansiyonlu kredilerle desteklendiği ve hatta yer yer bedelsiz olarak sunumunun gerçekleştirildiği görülmektedir.

Türk Kamu Yükseköğretiminin finansmanı açısından tercih edilen ana eksen, sunulan hizmetin bir bölümüne yükseköğretim hizmetinden yararlananların (öğrenciler) katkı sağlaması arta kalan kısmın devletçe finanse edilmesi şeklindedir. Teorik açıdan söz konusu katkılar, kamu gelirleri içinde kullanıcı harcı (user fee) sınıflandırması içinde yer almaktadır. Kullanıcı harçlarının temel özellikleri ise a) kamu hizmet sunumundan ölçülebilir ya da kısmen ölçülebilir kişisel fayda elde edilmesi ve söz konusu faydanın maliyetle oransallığı, b) kamu hizmetinin maliyetine kısmen ya da tamamen katlanması ve c) faydanın belirli kişilere has olması şeklinde ifade edilmektedir. Bu noktadan hareketle, Türk Kamu Yükseköğretim sisteminde öğrencilerden tahsil edilen öğrenci katkı payı/öğrenim ücretlerinin söz konusu özellikler bağlamında birtakım tartışmaya açık hususları içerdği söylenebilir.

Çalışmada, öğrenci katkı payı ve öğrenim ücretinin kullanıcı harcı nitelikleri taşıyıp taşımadığına ilişkin olarak aşağıda ileri sürülen görüşler ifade edilmelidir;

Öncelikle öğrenci katkı payına ve öğrenim harcına temel teşkil eden carî hizmet maliyetinin 2010-2011 Eğitim-Öğretim yılından bu yana değişmeden aynı kalması gerçeği görünmemektedir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)⁹ verilerine göre, Türkiye’de 2010-2014 yılları arasında ortalama yıllık enflasyon oranı (TÜFE) %7.7’dir. Enflasyonun oranının bu seviyelerde olduğu bir dönemde, carî hizmet maliyetinin *artmıyor olması; carî hizmet maliyeti*, kullanım harcı ve devletin katlandığı maliyet arasındaki ilişkinin koptuğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca, carî hizmet maliyetlerinin yükseköğretim kurumlarının buldukları bölgeler arasındaki ısıtma, enerji, su, ulaşım vs. maliyet farklılıkları dikkate alınmaksızın tüm yükseköğretim kurumları için aynı belirlenmiş olması da tartışmaya açık bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktadan hareketle, yükseköğretim sistemi içinde carî hizmet maliyeti hesaplamalarının gözden geçirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Kullanıcı harcı olarak nitelendirilen, öğrenim katkı payı ve öğrenim ücretlerinin hesaplanmasının da gözden geçirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Zira kişisel kazanç açısından, yüksekokul ve üstü mezunların iş hayatlarında lise mezunlarına göre 1-1.4 kat daha fazla gelir elde ediyor olması kendilerine sağlanan kamu hizmetinin maliyetine de daha çok katlanmaları gerektiği sonucunu doğurmaktadır. Öğrenci katkılarının 2012-2013 Eğitim-Öğretim yılından itibaren *tamamının devletçe karşılanıyor olması*, öğrenci katkı

⁹ TÜİK İstatistikler, <<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>>, 17.11.2016.

paylarının kullanıcı harcı özelliğini kaybetmesine neden olmaktadır. Bununla birlikte, ikinci öğretim kapsamında öğrenim ücreti ödeyen öğrencilerin birinci öğretmenden yararlanan öğrencilere kıyasla daha az kişisel fayda (gelir artışı, toplumsal saygınlık vs.) elde etmelerine rağmen daha yüksek kullanıcı harcı ödemeleri teoride yerini bulan kullanıcı harcının mahiyetine aykırılık teşkil etmektedir. Bir kullanım harcının salınması gücü hükümetin sahip olduğu bir mülkiyet hakkının kullanılmasından ziyade, sağlanan yarar dolayısıyla oluşan maliyetin yarar elde edene yükletilmesine dayanmaktadır. Bu itibarla, yükseköğretimden eşit ya da daha az yarar elde eden ikinci öğretim öğrencilerine daha yüksek bir oranda yükseköğretimin maliyeti yükletilmesi kullanıcı harcı tanımına aykırıdır. Benzer şekilde, yükseköğretimden sağladıkları faydanın görece daha düşük olması beklenen açık öğretim öğrencileri gibi bazı öğrencilere yükseköğretimden elde edecekleri faydanın daha yüksek olması ihtimali dahilinde olan öğrencilere kıyasla daha yüksek oranda bir maliyet yükletilmesi, kullanıcı harcının düzenlenme amacıyla bağdaşmamaktadır. Burada kullanıcı harcı kullanmak suretiyle yükseköğretim maliyetinin yararlanan öğrencilere maliyetle orantılı olarak dağıtılması amacından uzaklaşıldığını söylemek mümkündür.

Son olarak yükseköğretim hizmeti veren tüm kurumların (üniversiteler) yükseköğretim hizmetinden yararlananların aynı derecede fayda sağlamalarının mümkün olmamasına rağmen, yükseköğretim kurumu farkı gözetilmeksizin öğrenci katkı payı ve öğrenim ücreti belirlendiğinin hatırlatılmasında yarar bulunmaktadır. Yeni kurulan yükseköğretim kurumları ile nispeten eski yükseköğretim kurumları arasında, mezun sayısı ve mezunlar arasındaki dayanışma, giriş puanı, toplumsal saygınlık, tanınmışlık vs. nedenlerle öğrencilerin sağlayacağı yararların da farklı olacağı dikkate alınarak, farklı yükseköğretim kurumlarına farklı kullanım harcı belirlenmesinin de yerinde olacağı düşünülmektedir.

Kaynaklar

- Barr, N. (2005), "Financing Higher Education", *Finance and Development*, 42, 34-7.
- Barr, N.A. (2004), "Higher Education Funding", *Oxford Review of Economic Policy*, 20, 264-283.
- Berger, N. & P. Fisher (2013), "A well-educated workforce is key to state prosperity", *Economic Analysis and Research Network Report*, 22 August, Available at: <<http://www.epi.org/files/2013/A%20well-educated%20workforce%20is%20key%20to%20state%20prosperity.pdf>>, 18.06.2016.
- Congressional Budget Office (1993), "The Growth of Federal User Charges", *A CBO Study*, Washington.
- Cullis, J. & P. Jones (2009), *Public Finance & Public Choice*, Oxford University Press: Oxford.
- Cummings, Jr. J.L. (2011), "User Fees Versus Taxes", *Tax Analysts*, October, 31, 321-333.
- De Fraja, G. (2002), "The design of optimal education policies", *Review of Economic Studies*, 69, 437-66.
- Fernandez, R. & R. Rogerson (1995), "On the political economy of education subsidies", *Review of Economic Studies*, 62, 249-62.
- Garcia-Penalosa, C. & K. Wade (2000), "Efficiency and equity effects of subsidies to higher education", *Oxford Economic Papers*, 52, 702-22.

- Gradstein, M. (2003), "The political economy of public spending on education, inequality, and growth", *Policy Research Working Paper*, No. 3162, World Bank, Washington, DC.
- Gruber, J. (2007), *Public Finance and Public Policy*, Worth Publishers: New York.
- Hyman, D.N. (1999), *Public Finance: A Contemporary Application of Theory to Policy*, The Dryden Press: London.
- Johnstone, Bruce D. (1995), "The Productivity of Learning," *Journal for Higher Education Management*, Summer/Fall, 11-17.
- Kalkınma Bakanlığı (2015), *Yükseköğretimin Uluslararasılaşması Çerçevesinde Türk Üniversitelerinin Uluslararası Öğrenciler İçin Çekim Merkezi Haline Getirilmesi*, Kalkınma Araştırmaları Merkezi, Ankara.
- Pabian, P. & M. Melichar & H. Šebková (2006), *Funding systems and their effects on higher education systems: Country study Czech Republic* (OECD publication), Prague: Centre for Higher Education Studies.
- Seligman, E. (1931), *Essays in Taxation*, Augustus M. Kelley Publication, New York.
- The International Comparative Higher Education and Finance Project,
<http://gse.buffalo.edu/org/inthigheredfinance/files/Country_Profiles/North_America/United_States_of_America.pdf>, 03.07.2014.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2006, 2010, 2014), *Kazanç Yapısı Araştırması*, Ankara,
<<http://www.tuik.gov.tr>>, 15.05.2016.
- Türkiye İstatistik Kurumu, *İstatistikler*, <<http://www.tuik.gov.tr>>, 17.05.2016.
- Wolf, A. (2002), *Does Education Matter: Myths about Education and Economic Growth*, London, Penguin Books.